

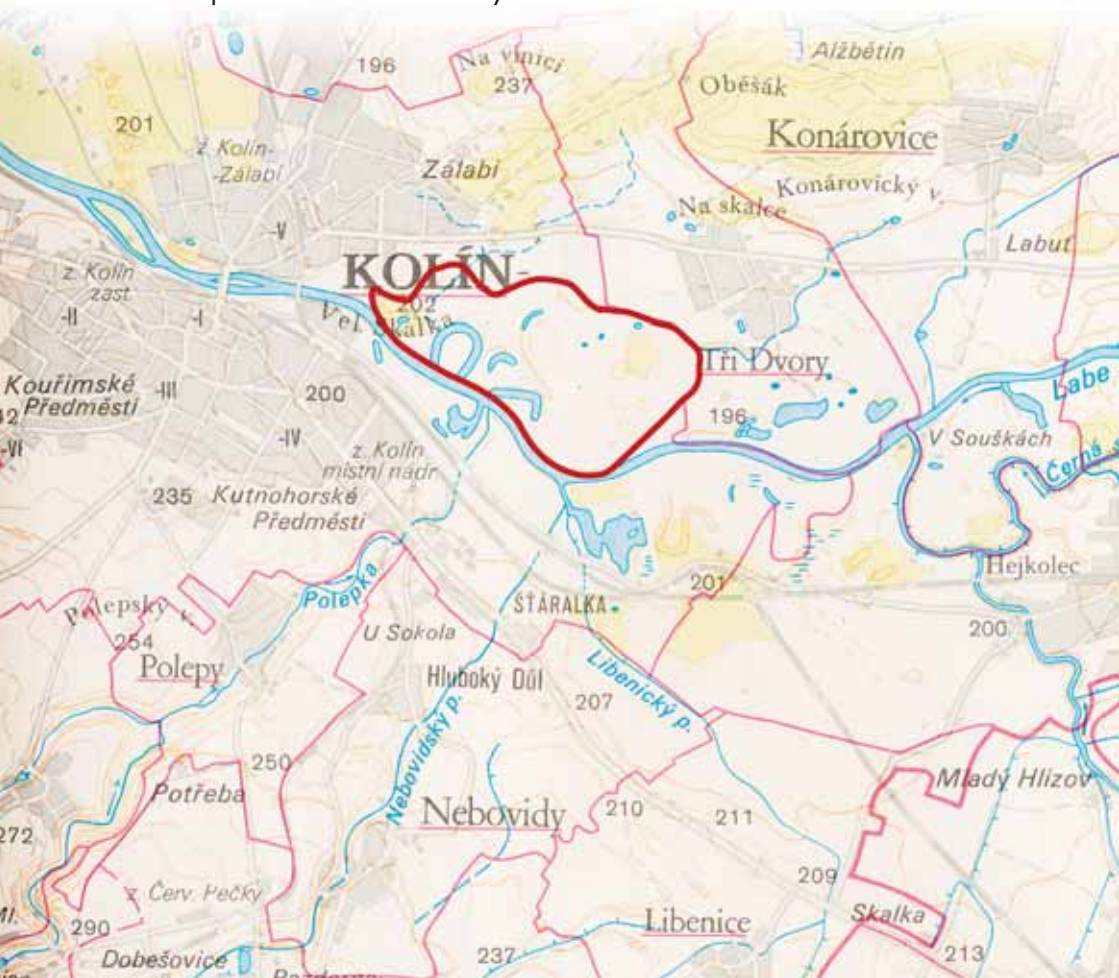
PRŮVODCE PO PŘÍRODNÍCH LOKALITÁCH KOLÍNSKA

HÁNÍN

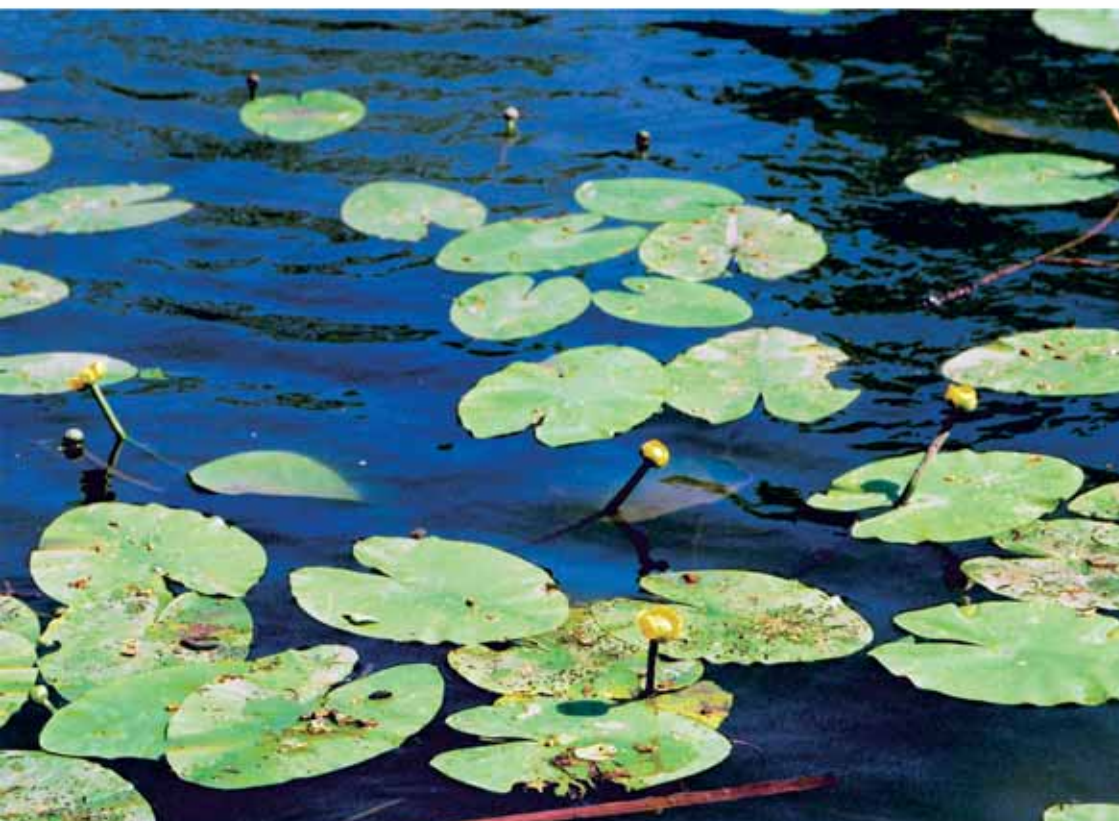
Registrace významného krajinného prvku (VKP) Hánín byla provedena zápisem do seznamu VKP dne 26.8.1999 pod číslem 001. Katastrální území Kolín, výměra 171,2388 ha.

Území se rozkládá na pravém břehu Labe mezi obcí Tři Dvory a městem Kolín. Lokalita zahrnuje slepá ramena Labe (Legerovo, Ovčáčka, Štolbovka), vlastní lom Hánín, přilehlé tůňe s pásy rákosin a mokřadními bylinnými i dřevinnými břehovými porosty a podmáčené i sušší louky. Součástí VKP jsou i zemědělsky obhospodařované pozemky lemované rákosinami s četnými porosty vrb a oplocené hygienické pásmo vodních zdrojů Tři Dvory. Uvnitř VKP Hánín se nachází i zvláště chráněné území - Přírodní památka Kolínské tůňe - vyhlášené 1.2.1985.

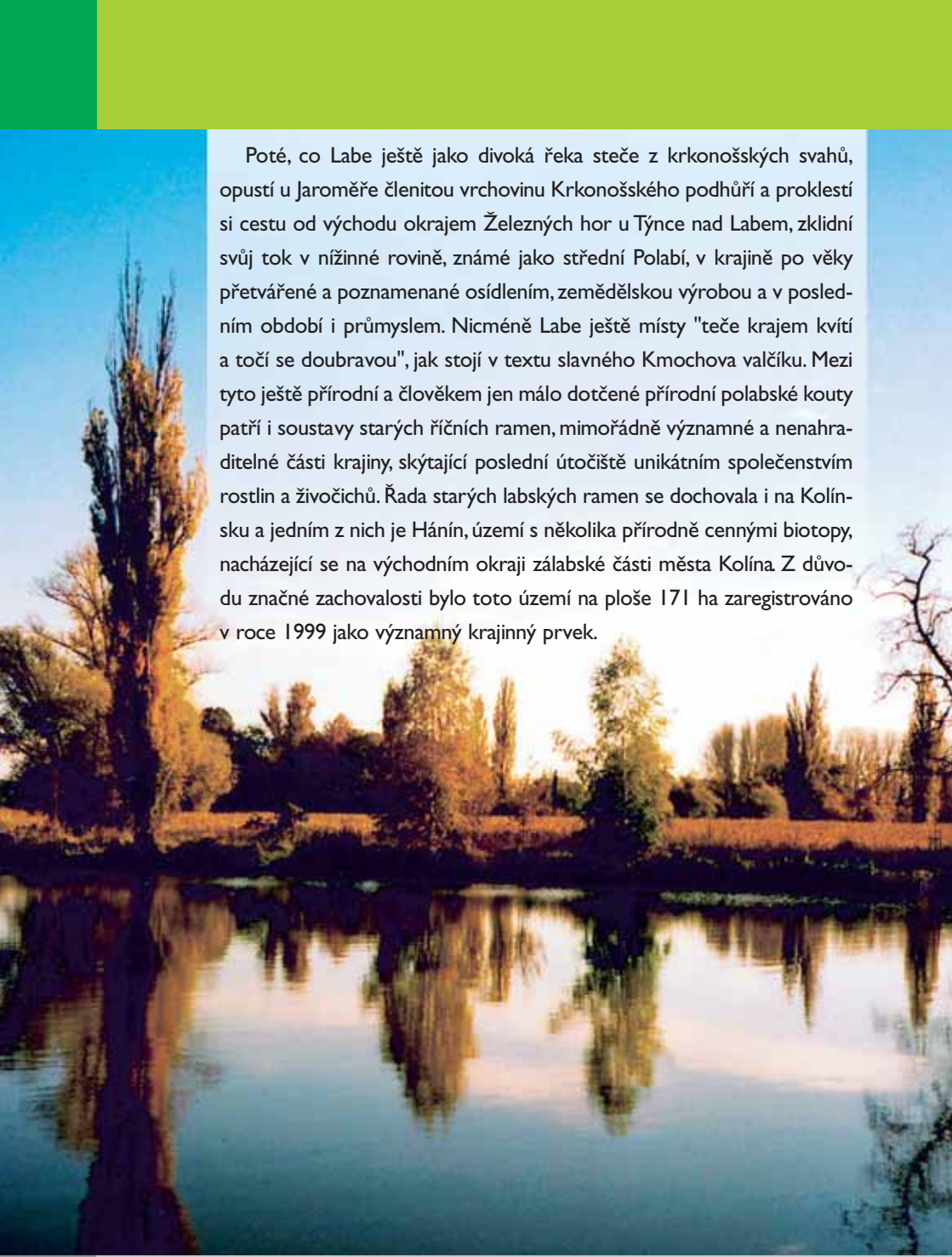

VÝZNAMNÝ KRAJINNÝ PRVEK

HÁNÍN

stulíky (*Nuphar lutea*) na Ovčačce

A wide-angle photograph of a river bend, likely the Labe river. The water is calm and reflects the surrounding landscape. On the left bank, a tall, slender tree stands prominently. The background shows a line of trees and fields under a clear sky. The overall scene is peaceful and natural.

Poté, co Labe ještě jako divoká řeka steče z krkonošských svahů, opustí u Jaroměře členitou vrchovinu Krkonošského podhůří a proklestí si cestu od východu okrajem Železných hor u Týnce nad Labem, zklidní svůj tok v nížinné rovině, známé jako střední Polabí, v krajině po věky přetvářené a poznamenané osídlením, zemědělskou výrobou a v posledním období i průmyslem. Nicméně Labe ještě místy "teče krajem kvítí a točí se doubravou", jak stojí v textu slavného Kmochova valčíku. Mezi tyto ještě přírodní a člověkem jen málo dotčené přírodní polabské kouty patří i soustavy starých říčních ramen, mimořádně významné a nenahraditelné části krajiny, skýtající poslední útočiště unikátním společenstvím rostlin a živočichů. Řada starých labských ramen se dochovala i na Kolínsku a jedním z nich je Hánín, území s několika přírodně cennými biotopy, nacházející se na východním okraji zálabské části města Kolína. Z důvodu značné zachovalosti bylo toto území na ploše 171 ha zaregistrováno v roce 1999 jako významný krajinný prvek.

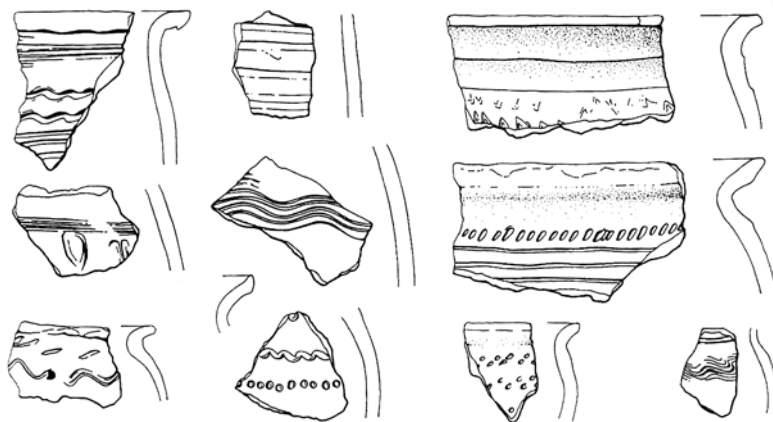
HRADIŠTĚ

Dávno před vznikem města Kolína existovalo na pravém labském břehu na skalnatém výchozu Velká skalka na Háníně nevelké hradiště, které vzniklo koncem 9. století a přetrvalo až do konce století jedenáctého.

Archeologický průzkum prokázal opevnění této pravěké lokality (asi 7 ha). Hradiště bylo nejspíš vybudováno v meandru řeky, jehož okolí bylo alespoň zčásti bažinaté. Hlavní vstup do komplexu vedl zřejmě ze severní strany, stejným směrem byla ve vzdálenosti zhruba tří set metrů objevena nekropole.

Vedle tzv. brusle z koňských kostí a dokladů metalurgické činnosti jsou nejproslulejšími nálezy denár knížete Boleslava II. a bronzové vážky. Podle denáru je osídlení datováno do období největšího rozmachu slavníkovské Libice.

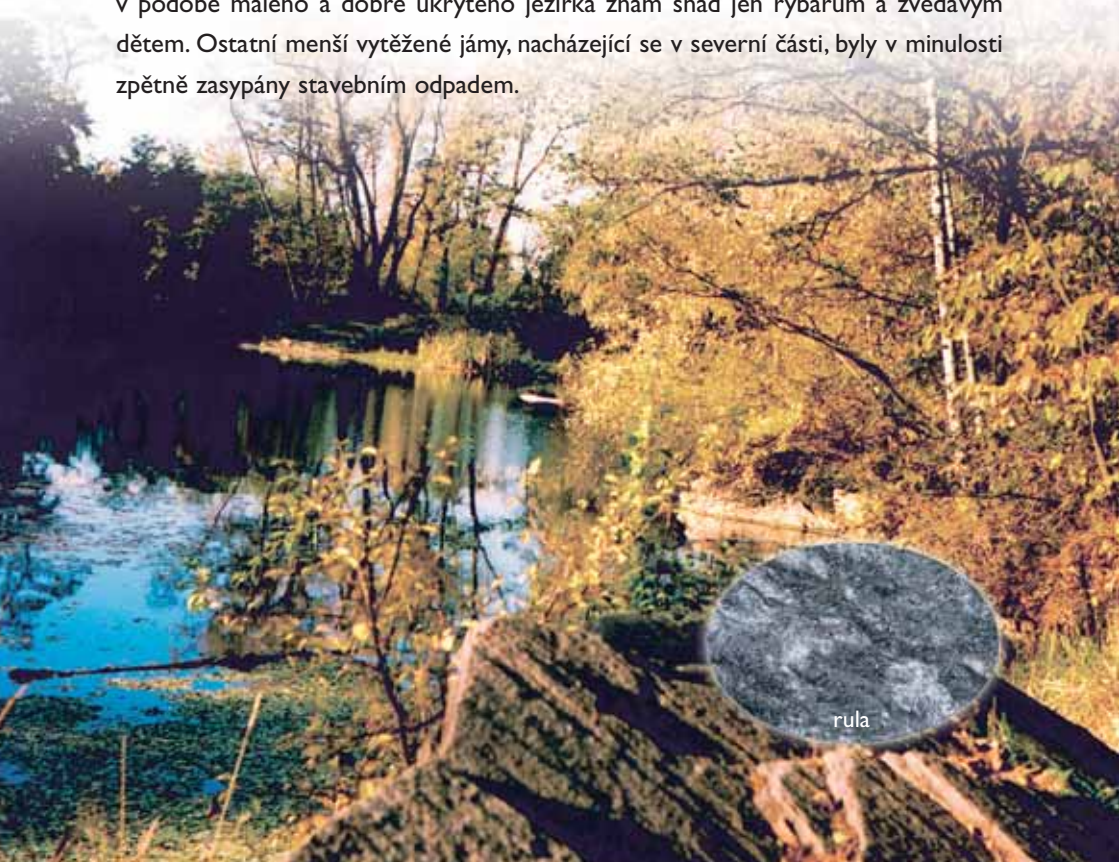
V bezprostřední blízkosti hánínského hradiště je také předpokládán široký a mělký brod přes řeku Labe, spojující trasu mezi slavníkovskými hradišti Libicí a Malínem.

TĚŽBA KAMENE

Jestliže stopy po háninském hradišti dnes vnímají pouze zasněžení, jiné lidské zásahy proměnily místo zásadněji a trvaleji. Byla to především těžba stavebního kamene, která byla zahájena v druhé polovině 19. století. Postupem doby zde vzniklo několik větších a menších lomů, či spíše drobnějších jam, z nichž se kámen dobýval. Údajně se jednalo o tzv. modrák, tedy amfibolit, ale také o rulu a svor. V dnes zatopené největší lomové jámě je při poklesu spodní vody možno tyto horniny spatřit i nad vodní hladinou.

Po druhé světové válce těžba kamene postupně ustala a největší lom byl zaplaven spodní vodou. K zatopení došlo po odstřelu kolem roku 1950. Velikost vodní plochy je asi 0,7 ha; hloubka jámy je udávána mezi 15-30 m. Dnes je lom v podobě malého a dobře ukrytého jezírka znám snad jen rybářům a zvědavým dětem. Ostatní menší vytěžené jámy, nacházející se v severní části, byly v minulosti zpětně zasypány stavebním odpadem.

lom Hánín

NEPRAVÉ GRANÁTY

Ve zvětralých částech svorové horniny se místy nacházejí vyrostlice granátů, v nichž však dominuje tzv. almandinová složka. Nejedná se tedy o tzv. pyropy (šperkařské granáty), které se vyskytují v hadcových horninách jižně a jihovýchodně od Kolína. Velikost těchto granátových zrn bývá do 10 milimetrů, jsou kalná, popraskaná, barvy rudofialové, červenohnědé až rezavé. Kromě makroskopického almandinu obsahuje zdejší svor také krystalky a shluky sloupečků hnědého turmalínu o velikosti do 5 mm a další minerály. Vytěžené části svorových desek a kamenů bývaly v minulosti používány jako dlažební "šlapáky" na mnoha zálabských dvorcích a dodnes jsou k vidění ve zdech a podezdívkách některých starších zálabských domů.

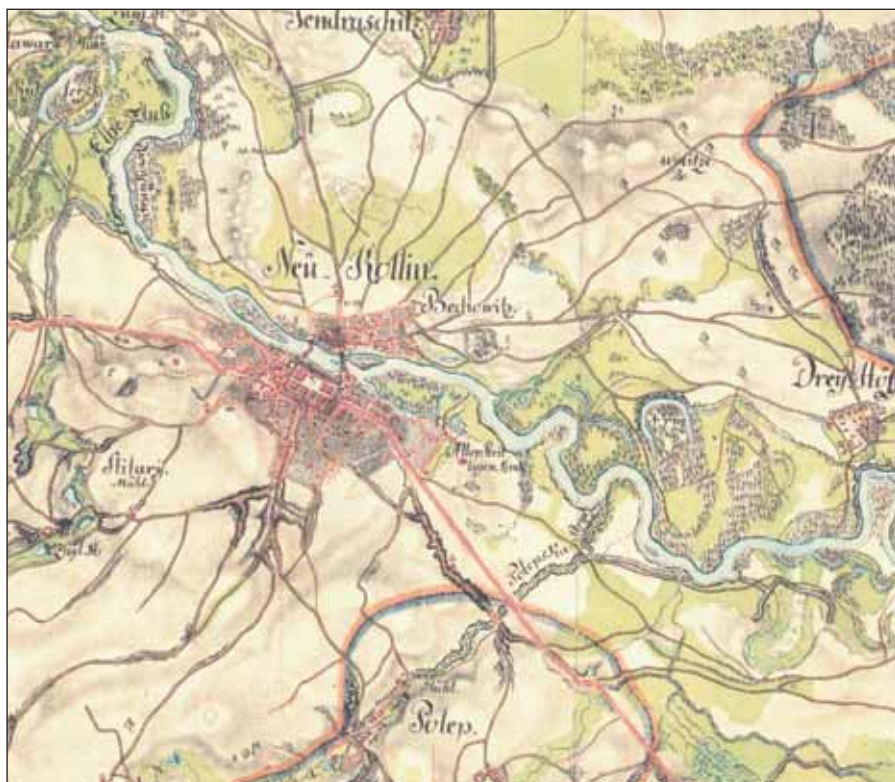
svor s almandínou

POVODNĚ

Zásadní proměnu Hánína však způsobila až regulace Labe v první polovině 20. století, která zcela přetvořila charakter krajiny. Z perspektivy délky lidského života můžeme tyto proměny označit jako trvalé a zásadně ovlivňující přírodní ráz lokality.

Zkusme si představit, jak asi vypadalo střední Polabí před regulací labského řečiště. Byla to idylická krajina až parkového rázu, v níž se střídaly rozsáhlé luční porosty s křovinami a prastarými solitéry, zejména duby, a lesní komplexy tvořené charakteristickými listnatými dřevinami. Mnohá místa byla bažinatá, řeka bohatě meandrovala a při větších záplavách leckdy měnila řečiště. Pohled na historickou mapu nám ukáže, že na Háníně tvořila řeka hned tři meandry. S tímto popisem ovšem kontrastuje řada dobových zpráv, včetně dochovaných fotografií, jež dokládají devastující povodně.

labské meandry a slepá ramena v oblasti Hánína na mapě I. vojenského mapování (1764-83)

Archivní zprávy hovoří o velkých povodních např. v letech 1400, 1582 a 1595, kdy bylo Labe tak vysoko, že narušilo i část městských hradeb Kolína. V roce 1689 smetla řeka kolínský most, roku 1698 mlýnský jez a přes most se přelávalo Labe také v letech 1834 a 1846. Na přelomu 19. a 20. století byla oblast mezi Třemi Dvory a Kolínem několikrát katastrofálně zaplavena. Například zima roku 1902-1903 přinesla hned dvě rozsáhlé záplavy, první byla způsobena vytvořením tříkilometrové ledové bariéry u Týnce, následující pak prudkým únorovým táním. Ledové kry v Kolíně dosahovaly až do prvního poschodí domů. Celé toto desetiletí vykazovalo značnou povodňovou aktivitu, rok 1910 zaznamenal hned třináct rozsáhlých záplav, takže některé části úseku byly pod vodou celý rok. Ostatně byly to právě hánínské meandry, odkud se voda nejdříve vylévala a zaplavovala přilehlé části Zálabí. Jedna z posledních povodní na původním neregulovaném toku zaplavila krajinu v létě roku 1925. Občas vystoupí Labe z břehů i dnes, jako v letech 2002 a 2006, kdy byly zaplaveny všechny louky a mokřady Hánína.

labské meandry a slepá ramena v oblasti Hánína na mapě II. vojenského mapování (1836-52)

Pro vlastníky pozemků i pro obyvatele obcí v nivě Labe byly tyto záplavy katastrofální. Obvykle strhávaly labské břehy, ničily jejich vegetaci, louky bývaly znehodnoceny naplaveným štěrkem a pískem a řeka také odnášela ornici z polí. Provizorní sanace břehů vydržely jen do další větší povodně. Právě majitelé pozemků kolem labských břehů volali po regulaci nejsilněji.

Nicméně takto devastující dopad povodní byl jevem poměrně novým a úzce souvisel s proměnou zemědělského podnikání v Polabí po roce 1848. Lidé se zde odnepaměti museli vyrovnávat s faktem, že žijí v pravidelně zaplavované krajině. Záplavy přicházely vždy zjara a pak počátkem léta, tehdy se jednalo o tzv. svatojánské vody. Zejména letní povodně byly považovány za blahodárné, přinášely totiž hnojivé bahno. Většina pravidelně zaplavované plochy byla navíc pokryta rozsáhlými olšinami a dubinami, zbytek pak loukami, jejichž úrodnost byla pravidelnými záplavami přímo podmíněna. Orné půdy nebylo tolik a nacházela se samozřejmě v polích, kam už záplavy nedosahovaly.

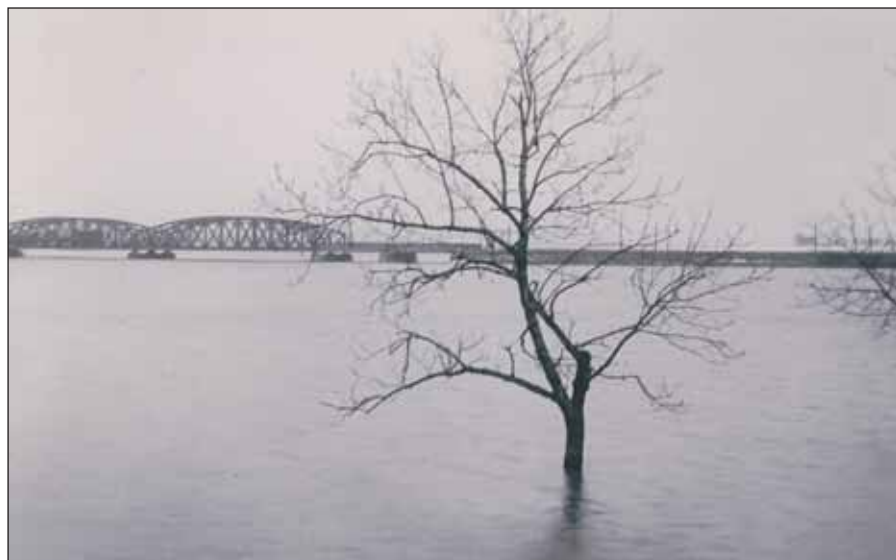
Po roce 1848 se začíná charakter hospodaření měnit a zejména v 60. a 70. letech počalo pěstování cukrové řepy ve velkém. Zemědělci ve snaze dosáhnout co nejvyšších výnosů začali rozorávat nejlepší louky. Toto vandalské pustošení luk zůstalo po nějakou dobu bez následků, neboť léta 1865-1878 byla ušetřena od rozsáhlejších povodní. Po roce 1878 ale "zlaté" časy končí, nastává období častých a rozsáhlých povodní, které jsou provázeny výše uvedenými devastujícími jevy.

labské meandry a slepá ramena v oblasti Hájina na mapě III. vojenského mapování (1877-80)

Hánín - záplavy 1907

Kolín - záplavy 1925

REGULACE A SPLAVNĚNÍ

Regulace a splavnění středního Labe byl rozsáhlý a nákladný podnik, jehož realizace trvala několik desítek let. Nejstarší projekt vznikl již v roce 1762 z iniciativy českého inženýra F. X. Lískovce. Ten předpokládal splavnění řeky mezi Kolínem a Brandýsem cestou zúžení určitých úseků a průkopů mezi meandry.

V průběhu předminulého století se snahy o regulaci toku středního Labe objevily ještě několikrát, nicméně teprve v posledních dvou desetiletích 19. století došlo k definitivnímu průlomem směrem k realizaci. Počátkem 80. let byla Zemským stavebním odborem uspořádána mezi odbornou veřejností rozsáhlá anketa o úpravě vodního hospodářství v Čechách. Na základě výsledků byl vypracován projekt, předložený roku 1887 Zemskému sněmu. Prioritní snahou projektantů bylo odvrácení důsledků ničivých záplav, proto původní projekt předpokládal zejména budování pohyblivých jezů, protipovodňových hrází a průkopů. Teprve o několik let později, roku 1895, byl projekt přepracován tak, aby vyhovoval i záměru splavnění řeky.

Počítalo se také s využitím energie řeky k výrobě elektřiny a v neposlední řadě též k zavlažování polí a luk, neboť od počátku bylo jasné, že eliminace dopadu záplav bude mít na zemědělství také negativní vliv. S hnojivým účinkem povodní totiž zdejší sedláci tradičně počítali.

V roce 1901 byl Říšským sněmem přijat Zákon o vodních drahách, který zaručil regulaci toku Vltavy od Českých Budějovic k Praze a středního Labe od Dvora Králové po Mělník. Vlastní regulace Labe v úseku mezi Veletovem a Kolínem byla

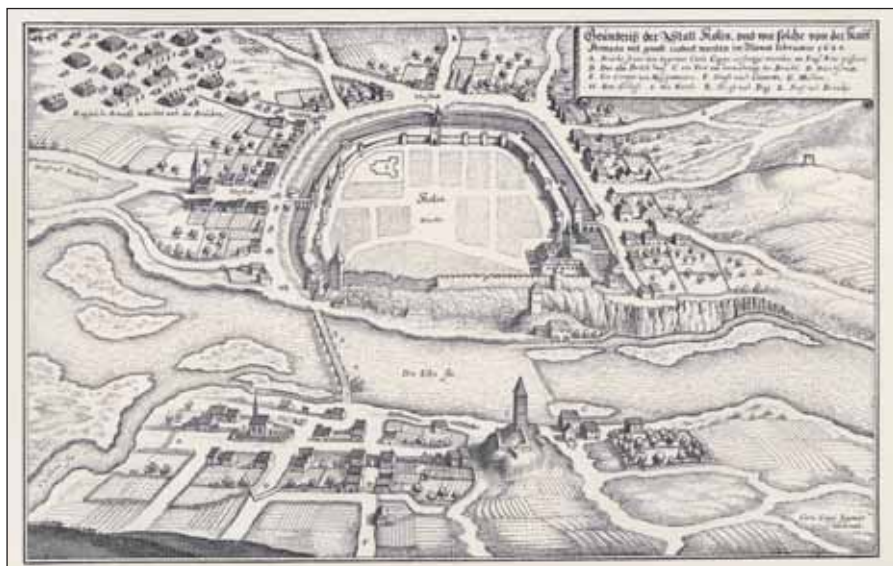

zahájena v roce 1913. Celý kolínský stupeň byl téměř dokončen roku 1927, kdy byl dostaven jez, plavební komora a most. Regulace obou břehů Labe směrem na Tři Dvory byla hotova do vzdálenosti tří kilometrů od města. Hánínské meandry byly zčásti zavezeny zeminou a tím odříznuty od regulovaného hlavního toku Labe. Břeh byl zvýšen a zpevněn, labské dno prohloubeno.

mapa současného toku Labe a odstavených slepých ramen

CIDLINA U KOLÍNA ANO NEBO NE

Na historickém plánu Kolína z roku 1640 od vojenského inženýra císařské armády Carlo Cappiho je poblíž Hánína, zhruba v oblasti zvané Měkovina, situováno ústí řeky Cidliny. Popiska je téměř jasná: "Cidlina flu". Z podobné úvahy vychází i velký znalec zdejší přírody malíř F. K. Foltýn ve své knize o přírodě Polabí při popisu řeky Labe a ostrovů v ní se nacházejících. Řeka Cidlina se měla údajně rozdělovat u obce Sány a východní řečiště se mělo na Labe napojovat za dnešní kolínskou elektrárnou. Při svém ústí do Labe měla oblévat dva dnes již neexistující ostrovy - Brnný a Zadní Nekojnou. To vše však nejspíše bude omyl. Na všech dalších historických mapách se nachází v oblasti Velké skalky široký a do pevniny se hluboko zakusující meandr či slepé rameno. Do něho se vléval malý potůček, pramenící někde v lesích Na Vinici. Lze předpokládat, že právě toto rameno je zdrojem výše zmíněného omylu.

rytina dle předlohy plánu Carlo Cappiho (v levém dolním rohu zakresleno ústí řeky Cidliny)

GEOLOGIE

Území Hánína leží v rovině s nadmořskou výškou 194-196 m. Jeho geologické podloží tvoří dva základní celky. Část zvaná "Velká skalka", kam patří i vlastní lom s jezírkem, je výběžkem kutnohorského krystalinika a veškeré ostatní území je utvářeno sedimenty české křídové tabule.

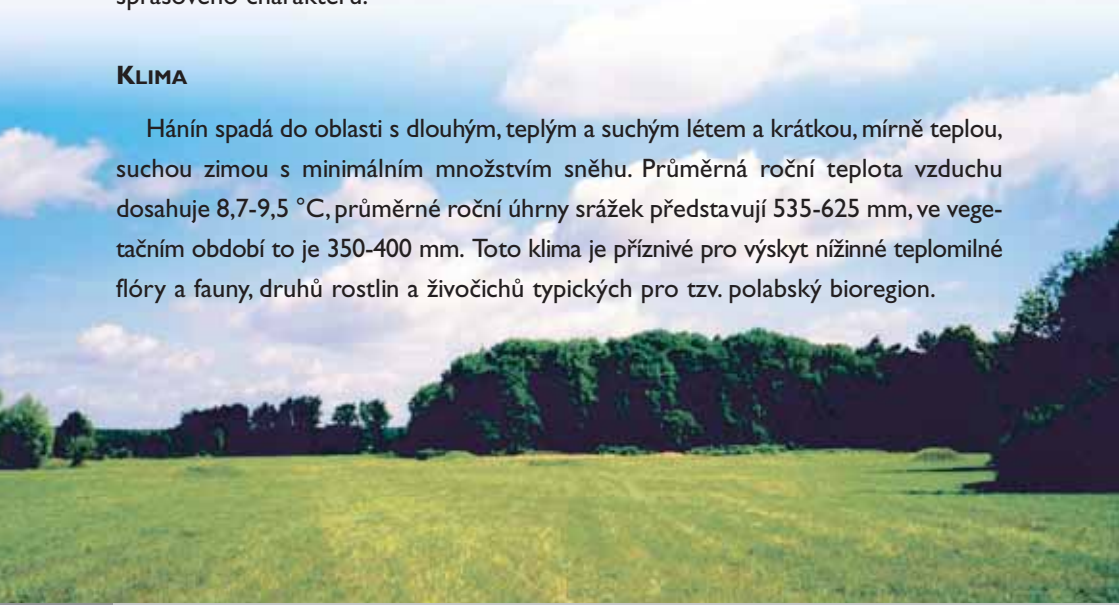
Kutnohorské krystalinikum (starohory) vytváří mezi Kolínem a Chocenicemi velké těleso, zasahující do Kolína od západu, a tvoří i na zálabské straně několik skalnatých výchozů (např. Na Skále a Velká skalka). Základní horninou těchto skalních výběžků jsou dvojslídne svory až pararuly.

Převážná část Hánína je překryta druhohorními sedimenty české křídové tabule. Prostory mezi útržky krystalinika vyplňují cenomanské a spodněturonské sedimenty, charakterizující kolínskou křídovou oblast. Usazeniny svrchní křídý se skládají ve spodních vrstvách (cenoman) z pískovců a ve svrchních vrstvách (spodní turon) ze slínovců.

V nejbližším okolí Labe, tedy i téměř v celém prostoru VKP Hánín, jsou druhohorní křídové sedimenty překryty naplaveninami čtvrtohorních štěrků a písků údolních niv, které jsou většinou navíc ještě překryty eolitickými sedimenty sprašového charakteru.

KLIMA

Hánín spadá do oblasti s dlouhým, teplým a suchým létem a krátkou, mírně teplou, suchou zimou s minimálním množstvím sněhu. Průměrná roční teplota vzduchu dosahuje 8,7-9,5 °C, průměrné roční úhrny srážek představují 535-625 mm, ve vegetačním období to je 350-400 mm. Toto klima je příznivé pro výskyt nížinné teplomilné flóry a fauny, druhů rostlin a živočichů typických pro tzv. polabský bioregion.

ŽIVÁ PŘÍRODA

Na území Hánína se nachází několik přírodně hodnotných biotopů, které slouží jako útočiště pro cenná společenstva rostlin a živočichů. Patří mezi ně mokřady (slepá ramena a tůň), zbytky lužních lesů a louky.

lyska černá
(*Fulica atra*)

šidélko ruměnné
(*Pyrhosoma nymphula*)

pryskyřník prudký
(*Ranunculus acris*)

podzimní zbarvení
listů jilmu vazu
(*Ulmus laevis*)

MOKŘADY

Mokřady jsou spojovacím článkem mezi suchozemskými a vodními ekosystémy. Mají mnoho různých podob; patří sem například bažiny, tůně, prameniště, močály, blata, podmáčené lužní louky. Vyskytují se na nich specifické druhy flóry a fauny, které ke svému životu potřebují stálé působení povrchové vody nebo alespoň velmi vysokou hladinu podzemní vody. Mokřady se během let mění, jak probíhá postupné zazemňování - sukcese.

Na mokřadech se kromě mechů vyskytují především druhy rostlin čeledí sítnovitých (sítiny, biky), šachorovitých (skřípiny, ostřice) a orobincovitých (orobinec, rákos), další rostliny jsou zastoupeny mnohem méně. Nedaří se příliš stromům, které zde rostou jen do malé výšky a brzy odumírají. Vydrží zde jen některé dřeviny, jako jsou vrby, olše a topoly, z keřů pak krušina a střemcha.

Vzhledem k tomu, že život mokřadů je založen na samotném základu života na Zemi, tj. vodním prostředí, patří k nejvýznamnějším a nenahraditelným součástem krajiny kdekoliv na světě. Vzácnost a důležitost těchto ekosystémů dokládá i mezinárodní dohoda, tzv. Ramsarská konvence neboli Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam. Byla uzavřena roku 1971, v platnost vstoupila od roku 1975 a naše republika přistoupila k této smlouvě v roce 1990.

rosnička zelená
(*Hyla arborea*)

střemcha obecná
(*Padus avium*)

LABIŠŤATA - SLEPÁ LABSKÁ RAMENA A TŮNĚ

Staré zápisy a mapy dokládají, že původní tok řeky Labe v okolní krajině tvořil mnoho meandrů. I po regulaci se dodnes zachovala řada tůní a mrtvých ramen, místně zvaných labišťata. Původně je vytvářela pouze sama příroda, buď vymletím při častých povodních, nebo když si řeka našla jiné koryto. Mnoho z nich však opět přirozeným zazemňováním postupně zaniklo. Vznik a zánik ramen se opakoval po staletí až do zásahu člověka. Převážná většina dnešních slepých labských ramen vděčí za svůj původ v minulém století proběhlé regulaci a splavnění řeky.

kyprej vrbice
(*Lythrum salicaria*)

šídlo modré
(*Aeshna cyanea*)

labuť velká
(*Cygnus olor*)

Dvě největší ramena nacházející se na území VKP Hánín - Legerovo (6,8 ha) a Ovčačka (2,2 ha), jsou hluboká a s příkrými břehy, téměř bez příbřežních mokřin. Jsou intenzivně obhospodařována rybáři. U břehu převažuje z rostlin puškvorec obecný a kosatec žlutý, na hladině stulík žlutý.

K mělkým, stále ještě zavodněným ramenům s bohatší vodní flórou patří Štolbovka (0,8 ha) a přírodní památka Kolínské tůně (dříve Staré Labe). Na vodní hladině zde převládají porosty okřešků, doprovázené závitkou mnohokořennou a voďankou žabí. Jejich okraje lemují souvislé porosty rákosin s dominantním rákosem obecným, orobincem a trsovítymi ostřicemi (ostřice pobřežní, ostřice řízná a ostřice pašáchor).

K další skupině patří takřka již zazemněné zbytky tůní, bahnišek a terénních depresí, propojené periodickými mokřinami, celoplošně zavodněné pouze v období bohatých dešťových srážek. Jsou zarostlé hustým rákosím a orobincem, doprovázenými zblochanem vodním, haluchovcem vodním a okřeškou. Kopírují původní trasy nejstarších labských ramen.

kosatec žlutý
(*Iris pseudacorus*)

haluchovec vodní a zevar vzpřímený
(*Oenanthe aquatica* a *Sparganium erectum*)

ostřice pašáchor
(*Carex pseudocyperus*)
a karbinec evropský
(*Lycopus europaeus*)

úložník dlouholistý
(*Pseudolysimachion longifolium*)

Zástupci živočišné říše žijí na mokřadech buď přímo ve vodě (na hladině či pod hladinou ve volné vodě nebo na dně), mnoho vlhkomilných druhů však nachází své optimální podmínky k životu mimo vodu na vlhkých březích a v příbřežní vegetaci. Nejbohatší je fauna drobných živočichů, kteří tvoří ve volné vodě tzv. plankton, a které lze spatřit jen pod mikroskopem. Jsou to jednobuněční prvoci (např. nálevníci), dále vířníci a mikroskopičtí korýši (perloočky a buchanky). Přisedle na různých ponořených předmětech žijí nezmaři, sladkovodní houby a mechovky. Bahnem prolézají ploštěnky a hlísti, z příbuzenstva žížal pak nitěnky a pijavice. Ve vodě se vyskytují také různé druhy roztočů.

Již méně přehlednutelní jsou měkkýši (plži i mlži), jako je okružák ploský, bahenka živorodá, plovatka bahenní, terčovník vroubený, kružník žebrovaný a bělavý, bahnivka rmutná či terčovník vroubený, hrachovka obecná, škeble rybníčná, velevrub malířský a další. K velkým korýšům patří rak bahenní. Pavouci žijí sice mimo vodu, ale některé vlhkomilné druhy se zdržují v bezprostřední blízkosti vodní hladiny, především slídač mokřadní a bažinný. Jiní pavouci, např. čelistnatky a někteří drobní křížáci, si tkají sítě na mokřadní vegetaci, někdy i přímo nad hladinou. Drobné plachetkovité pavučiny prozrazují přítomnost mokřadních druhů plachetnatek a pavučenek. Typickým obyvatelem rákosin je záředník rákosní.

trhutka rýnská
(*Riccia rhenana*)

nezmar obecný
(*Hydra vulgaris*)

okružák ploský
(*Planorbis corneus*)

šídlo královské
(*Anax imperator*)

plovatka bahenní
(*Lymnaea stagnalis*)

nalžovka plovoucí
(*Ricciocarpus natans*)

Nejpočetnější skupinou bezobratlých obyvatel slepých ramen a tůní je však hmyz. Nejvíce nás upoutají dravé vážky, především černořitná, ploská a čtyřskvrnná, a jejich příbuzenstvo: velká šídla (královské, velké, modré), rychle přeletující nad hladinou, a dále druhy menších šidélek (kroužkované a rudoočko). Na jaře v porostech podél břehů a v rákosinách poletuje červené šidélko ruměnné, přes celé léto ho pak nahrazují modře vybarvená šidélka (páskovaná, širokoskvrnné, větší a brvonohé) a na podzim pak hnědává šídlatka páskovaná. Z větších druhů zarostlých tůní můžeme spatřit šídlo rákosní a pestré.

Další početnou hmyzí skupinou obyvatel mokřadů jsou ploštice, např. přímo ve vodě se pohybující znakoplavky, splešťule blátivá, jehlanka válcovitá a bodule obecná, zvaná též vodní včela. Po hladině pobíhají vodoměrky a bruslařky. Po listech rákosí a ostríc přeletují různé druhy plošticek, klopušek a kněžic. Blízce příbuzní plošticím jsou drobní křísci (pěnodějky, sítinovky, pidikřisci). K typickým druhům mokřadů patří také jepice se svým pouze několikahodinovým životem dospělce, pošvatky, kobylky, srpice a chrostíci.

vážka černořitná
(*Orhetrum cancellatum*)

kněžice chlupatá
(*Dolycoris baccarum*)

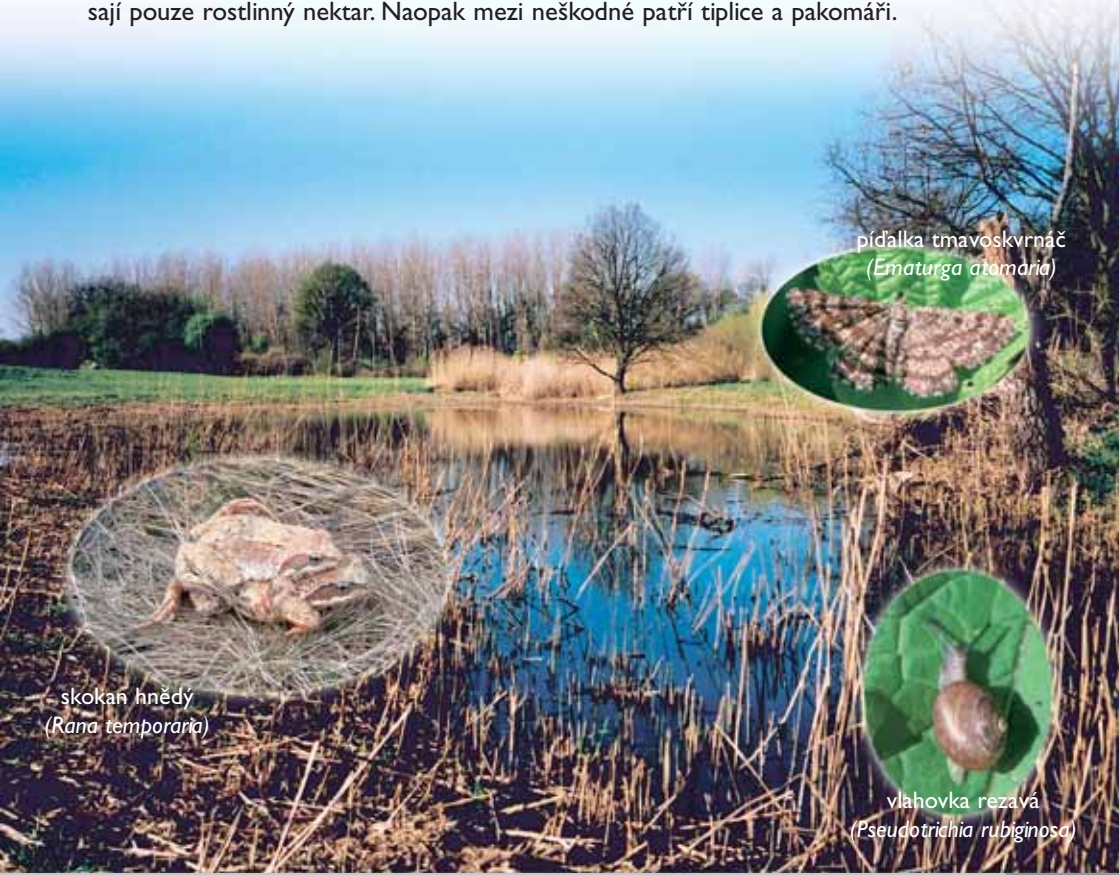
kachna divoká
(*Anas platyrhynchos*)

šidélko brvonohé
(*Platycnemis pennipes*)

Z brouků jsou to především příslušníci čeledí střevlíkovitých (střevlíčci), potápníkovitých (potápníci a příkopníci), vodomilovitých (vodomilové), drabčíkovitých (drabčící), mandelinkovitých (rákosníčci) a nosatcovitých (nosatci). Mezi motýly najdeme především různé druhy drobných zavíječů, píďalek a dalších drobných nočních druhů, které jsou svým životem vázány přímo na různé druhy mokřadních rostlin, kdežto denní motýli do těchto míst pouze zaletují (babočka bílá c, batolec červený, bělásci).

Mezi nejméně oblíbený a dotěrný hmyz mokřin, avšak přitom co do množství jedinců nejpočetnější, patří zástupci dvoukřídlých. Jedná se o různé druhy komárů, muchniček a ovádů. Mnoho z nich vlastní bodavě sací ústní ústrojí. Je potřeba si však uvědomit, že bolestivá bodnutí způsobují pouze samice, živí se krví obratlovců, kdežto samečci sají pouze rostlinný nektar. Naopak mezi neškodné patří tiplice a pakomáři.

skokan hnědý
(*Rana temporaria*)

píďalka tmavoskvrnáč
(*Ematurga atomaria*)

vlahovka rezavá
(*Pseudotrachia rubiginosa*)

šidélko páskované
(*Coenagrion puella*)
tandem

vrbař uhlazený
(*Clytra laeviuscula*)

řřovík kořský
(*Rumex hydrolapathum*)

Ryby k obyvatelům menších a postupně zazemňovaných tůní z důvodu nestálosti vodního sloupce nepatří. Samozřejmě velká slepá labská ramena, díky obhospodařování rybáři, zarybněna jsou a druhová pestrost ryb např. v Legerově rameni či v Ovčačce je celkem bohatá. Rybáři zde chovají candáty, štiky, úhoře, sumce, kapry, karasy obecné, líny, cejny velké i malé, plotice, oukleje, boleny, ale také cizokrajné sumečky americké a bohužel i likvidátory vzácných leknínů a stulíků - amury a tolstolobiky.

Mokřady jsou nejpřirozenějším biotopem pro obojživelníky, kteří jsou zde nejpočetnější skupinou obratlovců a mají zde i poměrně pestré druhové zastoupení. Z ocasatých je to čolek obecný, z žab pak rosnička zelená, blatnice skvrnitá, kuňka ohnivá, ropucha obecná i zelená a skokan štíhlý i zelený. K vidění jsou nejčastěji na jaře, kdy lezou do vody za účelem rozmnožování. V průběhu roku na ně již narazíme pouze ojediněle, výjimku tvoří pouze zeleně zbarvení skokani, kteří před námi do vody uskakují během celého roku. Žáby tvoří většinu jídelníčku jedineho zástupce plazů - užovky obojkové.

ropucha obecná
(*Bufo bufo*)

rosnička zelená
(*Hyla arborea*)

skokan štíhlý
(*Rana dalmatina*)

užovka obojková
(*Natrix natrix*)

Z ptáků kolem břehů větších vodních ploch přebývá pouze lyska černá a slípka zelenonohá, v rákosinách hnízdí kachna divoká a labuť velká. V posledních letech zimuje v oblasti Hánína též volavka popelavá a kormorán velký. Převážně v době tahu se zde objevují různí bahňáci, např. vodouši a pisíků; kulíky říční a čejky chocholaté zastihneme spíše na okolních polích. V posledním desetiletí ve zdejších porostech rákosu stále častěji hnízdí elegantní dravec, moták pochop. Pruhy vyšších rákosin jsou v hnízdní době osídleny různými druhy pěvců (rákosníci, cvrčilka říční, strnad rákosní). Na vrbách a topolech si staví svá typická hruškovitá hnízda moudivláček lužní. Savce zastupují především hlodavci, běžný je hraboš mokřadní a hryzec vodní. Od Labe a jeho malých přítoků občas zavítá ondatra pižmová, vzácně se zatoulá i migrující vydra.

moudivláček lužní
(*Remiz pendulinus*)
stavící hnízdo

volavka popelavá
(*Ardea cinerea*)

mláďata motáka pochopa
(*Circus aeruginosus*)

Na území VKP Hánín doprovázejí mokřadní biotopy ve stromovém patře fragmenty lužních lesů o velmi malé rozloze. Je to další na vodu úzce vázaný ekosystém a patří k druhově nejrozmanitějším lesům u nás. Lužní lesy se rozdělují podle intenzity a charakteru občasných záplav na tzv. tvrdý a měkký luh. Měkký luh patří mezi území stále ještě zaplavovaná, a to na delší dobu, a dominantními druhy tu jsou měkké dřeviny - vrby a topoly. Tam, kde jsou záplavy jen ojedinělé a nebo dnes již nejsou vůbec, jde o tvrdý luh a z dřevin zde převládají duby, jasany, lípy, javory a jilmy.

Převážně tvrdý luh na území Hánína patří do společenstva dubojilmového a nalezneme ho na jihovýchodním konci lesíka v oploceném vodohospodářském areálu a jižních, dnes již zazemněných okrajích ramen Ovčačky, Štolbovky a Kolínských tůň. Měkký luh je zde zastoupen pouze ostrůvkovitými porosty společenstva vrby bílé mezi lomem a Legerovým ramenem.

V bylinném patře zde dominují česnek medvědí, bršlice kozí noha, dymnivka dutá a svízel přítula. Vzácně se zde skrývají i orchideje - kruštík polabský a šiolistý.

kruštík polabský
(*Epipactis albensis*)

česnek medvědí
(*Allium ursinum*)

sasanka pryskyřníkovitá
(*Anemone ranunculoides*)

Živočišná skladba lužních lesů se částečně podobá vlastním mokřadům, na které úzce navazuje, žije zde ale řada druhů živočichů vázaných svým způsobem života na lesní prostředí či na jednotlivé dřeviny. Součástí lužních lesů běžně bývají drobné periodické tuňky, ve kterých žijí někteří již dříve zmínění živočichové, chybí zde ale naopak velké množství druhů, kterým nevyhovuje zastínění lesním porostem. Stejně jako u mokřadů i zde převládají zástupci pavouků, měkkýšů a bezpočetných forem hmyzu. Velké druhové spektrum nabízejí z brouků býložravé skupiny, živící se různými částmi rostlin, žijící ve dřevě, lýku či kůře stromů, v trouchu dutin či odumřelých dřevin a také ve stromových houbách. K nim patří např. mandelinky, nosatci, zlatohlávci, kovaříci, krasci, tesaříci a další čeledi brouků. Mnohem pestřejší je i motýlí fauna, od malých motýlků, jako jsou obaleči a píďalky, až po větší můry a denní motýly (babočka osiková, okáč pýrový atd.).

Z obojživelníků patří k častým druhům lužních lesů kuňka obecná, skokan hnědý a štíhlý, z plazů opět dominuje užovka obojková. Zvětšuje se i druhová pestrost hnízdících zpěvných ptáků. Ve stromových dutinách hnízdí lejsek bělokrký a černo-
hlavý, brhlík, špaček nebo některé druhy sýkor, v keřovém a bylinném podrostu slavík obecný, budníček lesní, pěníce černo-
hlavá a slavíková, střízlík a další běžné druhy pěvců. Ze šplhavých ptáků zde žijí strakapoud velký a malý, krutihlav, žluna zelená a výjimečně i datel, dravce zastupuje krahujec a káně lesní. Ze savců jsou to opět stejní hlodavci jako na mokřadech, přibývají myšice a hmyzožraví rejsci.

lesák rumělkový
(*Cucujus cinnaberinus*)

dymnivka dutá
(*Corydalis cava*)

strakapoud malý
(*Dendrocopos minor*)

LESNÍ OKRAJE

Biotopem tvořícím přechod mezi vlastními mokřady, zbytky lužních lesů, loukami a obhospodařovanými polnostmi jsou úzké pásy lesního pláště. Jsou tvořeny převážně keřovými formacemi s dominantní trnkou obecnou a brslenem evropským. Bylinné patro vyplňují kopřivy, chmel, ostružiník, vrbina obecná a karbinec evropský.

ochmet evropský
(*Loranthus europaeus*)

mák vlčí
(*Papaver rhoeas*)

černýš hajní
(*Melampyrum nemorosum*)

kalous ušatý (*Asio otus*)
mláďata na hnízdě

žlutásek řešetlákový
(*Gonepteryx rhamni*)

orsej jarní
(*Ficaria verna*)

špaček obecný
(*Sturnus vulgaris*)

opletník plotní
(*Calystegia sepium*)

kulík říční
(*Charadrius dubius*)

hnízdě kulíka říčního

Specifický charakter má lesík kolem lomu Hánín, tvořený převážně akátovými monokulturami s vrbovým podrostem. Vlastní vodní plocha je většinu dne ve stromovém stínu, a proto se malé ostrůvky rákosin s převahou orobince široolistého se zevrem vzpřímeným a růžkatcem ponořeným nacházejí pouze v severozápadní okrajové části, kde je též nejmenší hloubka s plynulým přechodem na břeh. Zajímavostí je nález leknínu bělostného, který zde byl pravděpodobně vysazen uměle.

Fauna lomu a jeho okolních remízků je podobná fauně přilehlých mokřadů. Díky poměrně čisté vodě se tu například daří vážkám a šídům. Při výzkumu tohoto hmyzího řádu zde bylo v letech 1997-2007 zjištěno celkem 21 druhů, což představuje v Polabí vysokou druhovou pestrost.

babočka bílé c
(*Polygonia c-album*)
na kvetoucí trnce obecné

javor babyka
(*Acer campestre*)

vážka rudá
(*Sympetrum sanguineum*)

strakapoud velký
(*Dendrocopos major*)

babočka kopřivová
(*Aglais urticae*)
na rozkvetlé jivě

křížák obecný
(*Araneus diadematus*)

šídlo velké
(*Aeshna grandis*)

vroubenka smrdutá
(*Coreus marginatus*)

lyska černá
(*Fulica atra*)
na hníždě

LOUKY

Z nelesních společenstev jsou nejrozsáhlejší a nejhodnotnější polokulturní, pravidelně kosené louky, a to od silně podmáčených až po velmi suché. Luční vegetace zůstává dosud druhově bohatá a často i s výskytem vzácnějších druhů rostlin i živočichů.

V nejnižších místech se vyskytují ostřicové louky s dominantní ostřicí štíhlou, doprovázenou ostřicí říznou a liščí, pryskyřníkem plazivým a přesličkou bahenní. Na ně navazují psárkové louky s dominantní psárkou luční, doplňovanou pryskyřníky (prudký a plazivý), lipnicemi (obecná a luční), olešníkem kmínolistým, hrachorem lučním, kakostem lučním a řeřišnicí luční. Výše jsou pak položeny ovsíkové louky s dominantním ovsíkem vyvýšeným, jenž doprovází srha laločnatá, lipnice luční, trojštět žlutavý a medyněk vlnatý.

kakost luční
(*Geranium pratense*)

psárka luční
(*Alopecurus pratensis*)

pryskyřník prudký
(*Ranunculus acris*)

bukvice lékařská
(*Betonica officinalis*)

chrastavec rolní
(*Knautia arvensis*)

ocún lesemní
(*Colchicum autumnale*)

Na nejsušších místech jsou druhově bohaté, fytoocenologicky však obtížně zařaditelné louky s dominantními trávami kostřavou žlábkovou, ovsířem pýřitým, medvíčkem vlátným a lipnicí úzkolistou. Roste zde až 30 druhů vyšších rostlin, vzácně se vyskytuje i prvosenka jarní.

Mezi louky lze zařadit také nezalesněné břehy již dávno neexistujících tůň, zarostlé ostřicí benátskou v doprovodu s kopřivou a svízeli (přítula a bílý).

K vzácnějším lučním druhům patří žlutucha lesklá, koromáč olešníkovaný, srpice barvířská a úložník dlouholistý. Bohužel dva nejvzácnější druhy rostoucí zde ještě před 25 lety, hrachor bahenní a jarva žilnatá, již nebyly nalezeny, nově však byl objeven česnek hranatý.

srpice barvířská
(*Serratula tinctoria*)

jitrocel prostřední
(*Plantago media*)

žlutucha lesklá
(*Thalictrum lucidum*)

svízel severní
(*Galium aparine*)

zvoněk rozkladitý
(*Campanula patula*)

kopretina bílá
(*Leucanthemum vulgare*)

Z fauny převládají na lukách pavouci a hmyz. Na luční porosty jsou vázány mnohé druhy denních motýlů, jako jsou babočky (admirál, bodláková, kopřivová, sítkovaná), modrásci (obecný, jehlicový či krušinový), byl zde nalezen i vzácný modrásek bahenní, okáči (bojínkový, luční, lipnicový a poháňkový), ohniváček celíkový a bělásci (řeřichový a hrachorový). Další hojnou skupinou hmyzu jsou brouci, zejména různé druhy mandelínek a nosatců, jejichž larvy i dospělci si pochutnávají na bohaté nabídce rostlin. Pyl a nektar z květů kvetoucích luk láká i další brouky, např. tesaříky, stehenače, krasce, kovaříky, páteříčky a bradavičníky, ale i krásně zbarvené zlatohlávky, červenačky a pestrokrovečnický. Žijí zde samozřejmě i predátoři, např. chráněné druhy střevlíků *Carabus scheidleri* a *C. ulrichii*. Nejhojnější hmyzí skupinou jsou však rovnokřídlí - různé kobylky a sarančata. Květní nektar a pyl sbírají též zástupci hmyzu blanokřídlého (včely, vosy a vosíci, sršni, čmeláci a pačmeláci). Tento výčet některých hmyzích řádů doplňují malé i velké ploštice (různé ploštičky a kněžice), křísi (pěnodějky atd.) a z dvoukřídlých především rozmanité druhy pestřenek.

babočka admirál
(*Vanessa atalanta*)

běžník skvostný
(*Synema globosum*)

křížák čtyřskvrnný
(*Araneus quadratus*)

kobylka zelená
(*Tettigonia viridissima*)

modrásek jehlicový
(*Polyommatus icarus*)

Hmyzí společenstvo luk pak nabízí lákavé hody pro hmyzožravé ještěrky, ptáky (např. pěnice hnědokřídlá, konipas luční, cvrčilka zelená, drozdi atd.) a savce (krtek, rejsci). Po loukách, nad nimiž přeletují poštolky, přebíhají zajíci a srnčí zvěř.

ještěrka obecná - sameček
(*Lacerta agilis*)

bělásek řepový
(*Pieris rapae*)

plachetnatka keřová
(*Linyphia triangularis*)

okáč luční
(*Maniola jurtina*)

slepýš křehký
(*Anguis fragilis*)

PŘÍRODNÍ PAMÁTKA KOLÍNSKÉ TŮNĚ

Součástí významného krajinného prvku Hánín je Přírodní památka Kolínské tůně, zvláště chráněné území, zřízené 1.2.1985 vyhláškou tehdejšího ONV Kolín na rozloze 4,0748 ha. Jedná se o zbytky slepého labského ramene (původní název Staré Labe) s přílehlými břehovými porosty a rozptýlenou zelení, tvořící dohromady ukázkou přirozeného ekosystému labské nivy.

šídlo pestré
(*Aeshna mixta*)

ledňáček říční
(*Alcedo atthis*)

kachna divoká
(*Anas platyrhynchos*)

skokan štíhlý
(*Rana dalmatina*)

Při botanickém průzkumu v roce 1986 zde bylo zaznamenáno 157 druhů vyšších rostlin, z toho 3 druhy chráněné dle tehdy platné vyhlášky č. 54/1958 (kosatec žlutý, stulík žlutý, leknín bílý) a jeden druh zařazený mezi silně ohrožené druhy flóry ČSR (jarva žilnatá). Bohužel i tato vodní plocha je rybářsky využívána a nevhodně vysazený amur téměř veškeré porosty leknínu a stulíku zlikvidoval. Vegetační společenstva lze zařadit k porostům volně plovoucích a vzplývavých rostlin, rákosin, trsovitých ostřic, keřových vrb a porostů charakteru lužního lesa. Fauna bezobratlých a obratlovců je prakticky totožná s faunou ostatních mokřadních biotopů celého Hánína.

hnízd drozda zpěvného
(*Turdus philomelos*)
se snůškou

hnízd drozda zpěvného
(*Turdus philomelos*)
s mláděťaty

srpice barvířská
(*Serratula tinctoria*)

mydlice lékařská
(*Saponaria officinalis*)

čtvero ročních období v PP Kolínské tůň
jaro - 21. 4. 2007
léto - 24. 6. 2007

čtvero ročních období v PP Kolínské tůň
podzim - 25. 10. 2006
zima - 27. 1. 2007

CHRÁNĚNÉ DRUHY

K nejzácnějším obyvatelům celého komplexu Hánína patří v České republice zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů, uvedené v přílohách č. II a III k Vyhlášce Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. Chráněné druhy jsou rozděleny podle stupně ohrožení do tří kategorií - kriticky ohrožené, silně ohrožené a ohrožené.

ROSTLINY CÉVNATÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

- česnek hranatý - *Allium angulosum* - nově nalezený vzácný druh česneku
- kruštík polabský - *Epipactis albensis* - nalezen na dvou lokalitách, druh prvně popsán v roce 1978 českými botaniky, původně považovaný za český endemit
- leknín bělostný - *Nymphaea candida* - druh původně rostoucí především podél břehu přímo v Labi, nalezen v lomovém jezírku
- leknín bílý - *Nymphaea alba* - v minulosti dominanta Kolínských tůní, dnes s největší pravděpodobností v oblasti Hánína vymizelý

kruštík polabský
(*Epipactis albensis*)

česnek hranatý
(*Allium angulosum*)

leknín bílý
(*Nymphaea alba*)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

bezobratlí:

lesák rumělkový - *Cucujus cinnaberinus* - červeně zbarvený, plochý podkorní brouk, pravděpodobně dravý, chráněný směrnicí EU o stanovištích a druzích, v nedávné době nově zařazen ke zvláště chráněným druhům v ČR. Původní obyvatel lužních lesů, v posledních letech přibývají jeho nálezy v čerstvých topolových polomech.

modrásek bahenní - *Maculinea nausithous* - na území Hánína nově objevený motýl vlhkých luk, vázaný na porosty krvavce totenu a hnízda mravenců rodu *Myrmica*

lesák rumělkový
(*Cucujus cinnaberinus*)

modrásek bahenní
(*Maculinea nausithous*)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

oboživelníci a plazi:

- čolek obecný - *Triturus vulgaris* - jediný ocasatý oboživelník donedávna obývajících staré protipožární nádrže uprostřed Kolína, dnes na velkém ústupu
- kuňka ohnivá - *Bombina bombina* - ještě před 20 lety v každé polabské tůni, dnes silně ubývá
- ropucha zelená - *Bufo viridis* - v území již jen vzácný výskyt
- rosnička zelená - *Hyla arborea* - pravidelný výskyt zejména v rákosinách
- skokan štíhlý - *Rana dalmatina* - stálý obyvatel hánínských mokřadů
- skokan zelený - *Rana esculenta* - klepton - hojný zeleně zbarvený skokan, dosud nebylo provedeno přesné zařazení exemplářů z Hánína ke konkrétnímu druhu
- ještěrka obecná - *Lacerta agilis* - běžný obyvatel nejsušších míst v okolí mokřadů

skokan štíhlý
(*Rana dalmatina*)

ropucha zelená
(*Bufo viridis*)

ještěrka obecná - sameček
(*Lacerta agilis*)

ještěrka obecná - samička
(*Lacerta agilis*)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ SILNĚ OHROŽENÝCH:

ptáci a savci:

- krahujec obecný - *Accipiter nisus* - stálý obyvatel i malých lesíků
- křepelka polní - *Coturnix coturnix* - hnízdí na loukách a polích
- ledňáček říční - *Alcedo atthis* - stálý výskyt podél Labe i na tůních
- sova pálená - *Tyto alba* - v noci zaletující nad luka
- sýček obecný - *Athene noctua* - vzácný druh hnízdící v dutinách stromů
- žluva hajní - *Oriolus oriolus* - stálý obyvatel lužních lesů a břehových porostů
- vydra říční - *Lutra lutra* - v zimě spatřený migrant

sova pálená
(*Tyto alba*)

sýček obecný
(*Athene noctua*)

ŽIVOČICHOVÉ Z KATEGORIE DRUHŮ OHROŽENÝCH:

- batolec červený - *Apatura ilia*
bělopásek topolový - *Limenitis populi*
čmelák - *Bombus spp.*
otakárek fenyklový - *Papilio machaon*
střevlík Scheidlerův - *Carabus scheidleri*
střevlík Ulrichův - *Carabus ulrichii*
zlatohlávek tmavý - *Oxythyrea funesta*
ropucha obecná - *Bufo bufo*
užovka obojková - *Natrix natrix*
čáp bílý - *Ciconia ciconia*
kormorán velký - *Phalacrocorax carbo*
koroptev polní - *Perdix perdix*
moták pochop - *Circus aeruginosus*
rorýs obecný - *Apus apus*
slavík obecný - *Luscinia megarhynchos*
ťuhýk obecný - *Lanius collurio*
veverka obecná - *Sciurus vulgaris*

zlatohlávek tmavý
(*Oxythyrea funesta*)

batolec červený
(*Apatura ilia*)

otakárek fenyklový
(*Papilio machaon*)

ropucha obecná
(*Bufo bufo*)

veverka obecná
(*Sciurus vulgaris*)

vejce motáka pochopa
(*Circus aeruginosus*)

mláďata motáka pochopa

moták pochop - sameček

moták pochop - samička

RYBÁŘI

Řeku Labe a okolní odříznutá bývalá labská ramena rybářsky obhospodařuje Místní organizace Českého rybářského svazu Kolín, a to ve dvou mimopstruhových revírech. A právě součástí druhého revíru jsou slepá ramena Hánína (Legerovo rameno, Ovčačka, Štolbovka, Staré Labe).

HYGIENICKÉ PÁSMO VODNÍCH ZDROJŮ

Součástí významného krajinného prvku je i oplocená část ochranného pásma vodních zdrojů - vodárenské pásmo Tři Dvory. Zdroj je určen k hromadnému zásobování pitnou vodou pro obyvatelstvo vodárenské soustavy Kolín (a dalších obcí - Velim, Křečhoř atd.)

Ochranné pásmo I. stupně má výměru 62,32 ha. OP II. stupně 253 ha (2/3 tvoří orná půda, 1/3 trvalé travní porosty, vodní plochy a lesy). Nachází se zde 10 násoskových studní a 8 studní vrtaných. V roce 2006 byla provedena revitalizace odběrných objektů za účelem dosažení plánované vydatnosti prameniště 100 l/s.

Vydal: Městský úřad Kolín

Odbor životního prostředí a zemědělství

Autoři textu: Lenka Neřoldová, Ivo Rus

Odborní konzultanti: Antonín Kůrka, Pavel Vonička

Grafická úprava: Michaela Nešporová

Fotografie: Martin Kohoutek, Antonín Kůrka, Martina Mojžíšová, Jaroslav Pejša,
Martin Pudil, Oldřich Roztočil, Ivo Rus, Jan Rydlo, Pavel Vonička

Historické mapy: datový podklad MŽP ČR

Tisk: DECIBEL production s.r.o.

Náklad: 2000 výtisků

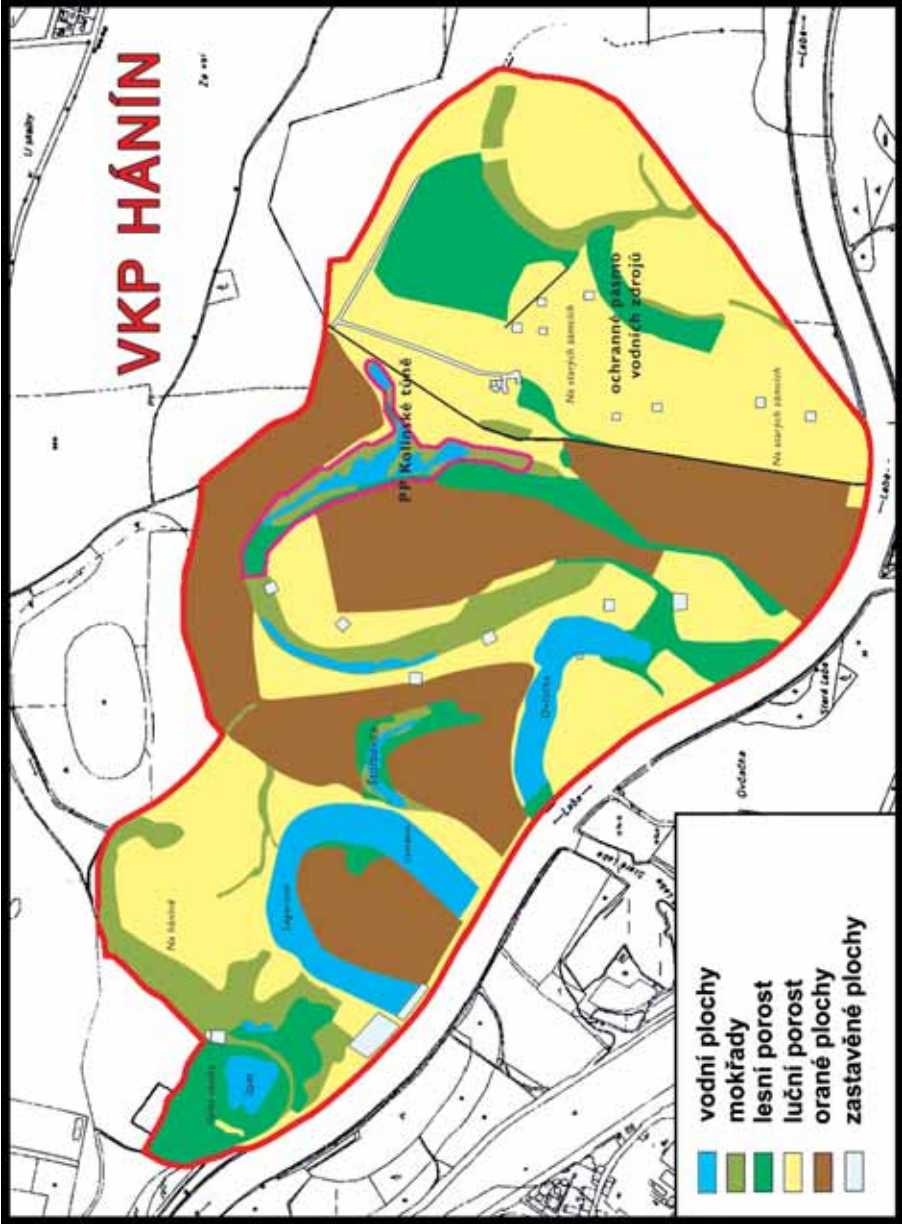
Kolín 2007

neprodejné

Veškerý text i použité fotografie podléhají autorskému zákonu.

VKP HÁNÍN

- vodní plochy
- mokřady
- lesní porost
- luční porost
- orané plochy
- zastavěné plochy

